

HORNO RAGAS IR HORNO RAGO DRAUGIJA

Venantas Butkus

2001.12.19.

2001 metų lapkrityje Valparaise, Čilės mieste prie Ramiojo vandenyno, susirinko daugiau kaip šimtas jūrininkų iš dvylikos pasaulio šalių. Visi jie bent kartą su dideliais burlaiviais buvo apiplaukę Horno kyšulį, kurį dėl blogos reputacijos gaubia legendos ir mitai. Nei solidus amžius, nei tolimas kelias nesutrukdė seniesiems jūrininkams priimti Čilės karinio jūrų laivyno pasiūlymą dar kartą susitikti su savo buvusiu galingu priešininku – Cabo de Hornos.

Paskutinis ir taikus susitikimas

Horniečių brolijos narių susitikimas prasidėjo Čilės karo laivyno akademijoje. Čia išdidūs ir audrų nepalaužti seni jūrininkai – Horno Rago riteriai, kurių žilas galvas dengė kepurės su albatroso emblema – horniečių brolijos simboliu, per bendras pamaldas pagerbė tuos, kuriems susitikimas su Hornu buvo lemtingas. Deja, retėja ir klastingojo kyšulio nugalėtojų gretos. Juk praėjo jau daugiau kaip pusšimtis metų, kai paskutiniai vindžiameriai – didžiuliai ir greitai burlaiviai – kovojo su audromis aplenkdami patį piečiausią Amerikos kontinento kampą. Per kelis pastaruosius metus Anapilin iškeliavo 11 horniečių iš Alandų salų, 8 iš Suomijos, 3 iš Danijos, vienas iš Naujosios Zelandijos ir 13 iš Vokietijos. „Kiekvienas senas hornietis jaučia, kad vis greičiau artėja jo paskutinė pamaina (vok. – letzte Wache). Išeidami iš šio pasaulio, jie nusineš į kapus ir mitą apie Horno kyšulį“ – rašė vienas įtakingiausių Vokietijos dienraščių „Hamburger Abendblatt“, plačiai nušvietęs senųjų jūrininkų susitikimą Čilėje. Pasak dienraščio, mes esame liudininkai, kaip užverčiamas dar vienas reikšmingas jūreivystės istorijos puslapis.

Čilės karinio jūrų laivyno pakviesti horniečiai lėktuvu per Andų kalnus buvo nuskraidinti į Punta Arenas uostelį, esantį už 3000 kilometrų nuo Čilės sostinės Santjago. Čia jų laukė karo transportinis laivas „Aquiles“, kuriuo seni jūrininkai dar kartą apiplaukė Horno kyšulį. Vėliau jie išsilaipino Horno saloje, kurią anksčiau matydavo tik iš savo laivo denio.

Aštuoniasdešimt penkerių metų hamburgietis Reinholdas Heinemanas, 1937 metais du kartus su keturstiebiu barku „Priwall“ įveikęs Horno kyšulį, buvo vienas iš tų horniečių, kurie, einant gyvenimui į pabaigą, panoro paskutinį kartą susitikti su buvusiu galingu priešu ir, kaip rašė „Hamburger Abendblatt“, pagaliau su juo susitaikyti.

Klastingasis kyšulys

Horno salos kyšulys (55°59' p. pl. ir 67°16' v. ilg.) – tai ne vien tik mažytis čiliečių žemės lopinėlis. Už jūrlapiuose įrašyto jo pavadinimo „Cape Horn“ slypi viso pasaulio jūrininkus jaudinantis mitas apie jūrų stichijos klastingumą ir negailestingumą. Nuo 1616 metų, kai olandai Isaac Lemaire ir Wilhelm Schoulten, plaukiodami burlaiviu „Eendracht“, pirmieji tolimose pietų platumose aplankė nedidelę salą ir pavadino ją savo gimtojo miestelio Horno vardu, čia nuskendo daugiau kaip 2000 laivų ir žuvo daugiau kaip 10 000 jūreivių.

Plaukimas apie Horno kyšulį pavojingas dėl daugelio aplinkybių. Tarp Horno ir Antarktidos nuolatos vyrauja audringi vakarų krypties vėjai. Uraganinės vėtros čia be perstojo gali siausti kelias savaites. Be to, šiose platumose visais metų laikais tvyro šaltis. Dangus ties Horno kyšuliu beveik visada apsiniaukęs, todėl kapitonai retai teturėdavo galimybę su sekstantu nustatyti tikslią laivo buvimo vietą. Burlaiviai, vargingai laviruodami prieš vėją, gaudė kiekvieną palankesnę dvelktelėjimą, kad išlaikytų jiems reikalingą kursą. Deja, ne kiekvienam tai pavykdavo.

Tik XIX a. viduryje prasidėjo daugiau ar mažiau reguliarus laivų eismas pro Horno kyšulį. Hornas ypač pagarsėjo aukso karštligės metu, kai tūkstančiai nuotykių ieškotojų, Niujorke sėdusių į greitaeigius kliperius, stengdavosi kuo greičiau nuplaukti į Kaliforniją. Intensyviausia laivyba čia vyko 1900–1914 metais, kai didieji burlaiviai iš Čilės į Europą gabeno salietrą. Pradėjus veikti Panamos kanalui, šis laivų kelias prarado savo reikšmę, bet neištuštėjo. Pro Horno kyšulį vis dar plaukiojo Alandų salose gyvenančio Gustavo Eriksono laivininkystės burlaiviai. Pavyzdžiui, keturstiebis barkas „Olivebank“, kuriame trumpai yra plaukioję ir keli lietuviai, nuo 1924 iki 1939 metų net dvylika kartų apraplaukė šiurpulingą šlovę turintį kyšulį. Keturstiebiai barkai „Pamir“ ir „Paesat“ buvo paskutiniai didieji burlaiviai, kurie 1948–1949 metais apiplaukė Horno kyšulį.

Dabar audrų talžomą Horno kyšulį dažniau aplanko aplink pasaulį plaukiančių jachtų ir mokomųjų burlaivių įgulos.

Lietuviški pėdsakai prie Horno

Turbūt mažai pasaulyje beliko tokių vietų, kur kada nors nebuvo užklydęs bent vienas lietuvis. Net Dievo užmirštame Togos salyne ir netoli Ugnies Žemės aplink pasaulį plaukiančios Lietuvos jachtos „Laisvė“ įgulos nariai sutiko savo tautiečių. Tad nieko nuostabaus, kad lietuviškus pėdsakus galime aptikti ir ties audringuoju kyšuliu. Jūreivystės istorikai ne kartą yra užsiminę, kad lietuviškų kanapių suktinės virvės, naudojamos XVIII-XIX amžiaus burlaiviuose, geriausiai atlaikydavo pražūtingas audras. Nėra jokios abejonės, kad tokios virvės, laikydamos išpūstas kliperių bures, ne kartą plaukė ir pro Horno kyšulį.

Nors dauguma lietuvių gana abejingi jūreivystei ir jūreiviškoms profesijoms, tačiau visada atsirasdavo būrelis lietuvaikių, besiveržiančių į jūrą savo tėvynės labui. 1926-1928 metais grupė jaunuolių, baigusių Kauno aukštesniosios technikos mokyklos Jūreivystės skyrių, atliko praktiką Gustavo Eriksono burlaiviuose „Olivebank“ ir „Archibald Russel“, kurie iš Pietų Amerikos ir Australijos pro Horno kyšulį gabeno į Europą superfosfatą, grūdus ir kitokias birias medžiagas. Taip atsirado pirmoji lietuviška horniečių šeima: Vytautas Babarskas, Stasys Dagys, Kazys Daugėla, Zigmantas Domeika, Bronius Krikštopaitis, Stasys Kudirka, Mikas Limba, Feliksas Marcinkus, Antanas Mėlinis, Benediktas Monkevičius, Aleksandras Rasiulis, Eduardas Sliesoraitis, Pranas Šaltenis. Septyni iš jų net po du kartus įveikė audrų talžomą Horno kyšulį. Amerikoje išleistoje vieno iš horniečių kapitono B. Krikštopaičio knygoje „Jūrų kelias“ nurodyta net 17 lietuvių apiplaukusių Horno kyšulį. Bet ir tai tikriausiai dar ne visi lietuviai horniečiai. Juk mes beveik nieko nežinome apie lietuvius, tarnavusius Vokietijos kaizerių ir Rusijos carų laivynuose.

Buvęs „Archibald Russel“ praktikantas Aleksandras Rasiulis, du kartus apiplaukęs Horno kyšulį, vėliau „Jūros“ žurnale pasidalijo savo prisiminimais apie baisiąją naktį prie Ugnies Žemės. 1928 metų vasario 20 dieną suomių mokomasis burlaivis „Archibald Russel“, kuriame jūrinę praktiką atliko šeši lietuviai, su kviečių kroviniu paliko Australijos uostą Džylongą ir, pučiant palankiam vėjui, pro Tasmaniją, Naująją Zelandiją plaukė Europos link. Po 40 dienų burlaivis pasiekė Ugnies Žemę. Tą lemtingą dieną vėjas vis stiprėjo, horizontas pasidengė juodais audros debesimis. Laivas pilnomis burėmis smarkiai plėšėsi pirmyn, lagas registravo 10 jūrmylių greitį. Atėjo tamsi naktis, o vėjas kaukė vis stipriau, laivas vis giliau nėrė į didėjančias bangas.

Prisimindamas toliau sekusius įvykius, A. Rasiulis rašė: „... mūsų pamaina budėjimą turėjo perimti 4 val. ryto, tačiau buvome pažadinti antrojo šturmano visa valanda anksčiau. Gavome įsakymą suimti bures, nes audra grėsė virsti orkanu. Greitomis apsirengę išskubėjome į denį. Buvo visiškai tamsu. Smarkiai lijo. Per denį šniokštė didelės šalto vandens bangos. Laivas smarkiai siūbavo, todėl kopimas į stiebus buvo neįmanomai sunkus. Suimant pačią didžiausią burę, banga nutrenkė į denį jūreivius Larsoną ir Andersoną, kurie paskui buvo surasti – pirmasis su išsukta ranka, o antrasis su perskelto pakaušiu.

... Staiga, stipriai įsikibęs į stiebą, pajutau, kaip stipriai sudrebėjo visas laivas – didžiulė banga laivą sviedė nuo savo viršūnės, o sekanti banga užpylė visą laivą. Nenuleidau žvilgsnio nuo kliverio, nes man buvo aišku, kad ten jau kovojama žūtibūtinė kova. Ir neapsirikau. Iškilus kliveriui iš vandens, pamačiau, kad vienas jūreivis, apsirengęs juodais aliejiniiais rūbais, laikėsi įsikibęs tik bukšprito štagų Kai vėl laivas iškilo – to žmogaus ant kliverio jau nebuvo ...

Nulipus žemyn Krikštopaitis man pranešė, kad nuo bukšprito bangos nuplovė mūsų tautietį A. Mėlinį ir suomį Permaņą. Be to, audros metu trys jūreiviai buvo sunkiai sužeisti, kurių tarpe ir vienas mūsų lietuvis – M. Limba.

Kai tik buvo pajusta, kad bangos nuplovė du žmones, šturmanas išmetė du gelbėjimo ratus. Tai ir visos gelbėjimo priemonės. Tokios stiprios audros metu apie kitas gelbėjimo priemones nebuvo galima galvoti, laivo pasukti negalima, taip pat nebuvo galima imtis kitokių gelbėjimo manevrų, nes tokie žygiai grėsė pražudyti visą laivą su likusiais žmonėmis“.

Tik daugiau kaip po 60 metų ties Hornu vėl pasirodė lietuviai, plaukiantys su burlaiviais. Jachta „Laisvė“, kuriai vadovavo kaunietis Ignas Miniotas, plaukdama aplink pasaulį, 1994 metų gruodžio 23 dieną pirmoji aplenkė Horno kyšulį. Šios jachtos įgulai stebėtinai pasisekė: jai plaukiant pro šalį „audrų katilas“ buvo gerokai išsikvėpęs ir niekuo negrasino buriuotojams.

Netrukus antarktinėse Ugnies Žemės platumose pasirodė dar viena Lietuvos jachta „Aura“. Magelano ir Biglio sąsiauriais išlindusi į Ramųjį vandenyną, ši klaipe diečio kapitono Jono Limanto jachta Horną apiplaukė 1995 metų sausio 18 dieną.

Taigi, šioki tokį pėdsaką prie šturpulingojo Horno esame palikę ir mes, lietuviai.

Horniečių draugijos

Daugelį tragiškų akimirų prie Horno kyšulio išgyvenę jūrininkai 1936 metais susirinkę Atlanto pakrantėje įsikūrusiame prancūzų uoste Sen Malo įkūrė horniečių draugiją. Pirmaisiais jos nariais tapo kapitonai, vadovavę plaukusiems aplink Horno kyšulį burlaiviams. Savo draugijos simboliu jie pasirinko audros paukštį albatrosą. Tad kiekvienam didelio burlaivio kapitonui, apiplaukusiam Horno kyšulį, suteikiamas garbingas „Albatroso“ titulas.

Netrukus horniečių ratas ėmė plėstis. Apie Horno kyšulį plaukusių laivų įgulos nariai, kurie tik vėliau įsigijo kapitonų patentus, įkūrė savo draugiją, pavadinę ją dar vieno jūros paukščio vardu – „Malamok“. Neatsispyrė pagundai pasigarsinti ir kapitonų horniečių žmonos. Jos susibūrė į „Tauben“ (balandės) draugiją. Ambicingieji buruotojai, sėkmingai įveikę klastingąjį Horno kyšulį, įsteigė „Voiliers“ klubą.

Atrodo, kad lietuviai su suomių burlaiviais apiplaukę Horno kyšulį, jokiai horniečių draugijai nepriklausė. O grįžę namo „Laisvės“ ir „Aura buruotojai iš Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos 1995 metais įsteigė Lietuvos horniečių klubą. Klubo komandoru buvo išrinktas I. Miniotas.

Kokia nors ypatinga visuomenine veikla horniečių draugijos ir klubai nepasižymi. Tai tiesiog malonūs likimo brolių sambūriai, kurių nariai laikosi savo sukurtų tradicijų ir ritualų. Pavyzdžiui, horniečiai įsitikinę, kad jie gali nieko nebijodami švilpauti laivo denyje arba nusispjauti už borto, nors šiaip jau jūrininkai mano, kad toks elgesys išprovokuoja audrą ar kitokius nemalonumus. Be to, horniečių draugijos nuostatai numato, kad jos nariai turi teisę į kairę ausį įsisegti sidabrinį auskarą. Anksčiau, kai tikri vyrai dar nesipuošdavo moteriškais aksesuarais, tai buvo išskirtinis horniečių atpažinimo ženklas. Šiandien, kai auskarus ausyse ir kitose kūno dalyse nešioja žalias jaunimėlis ir pramogų verslo žvaigždės, senoji horniečių tradicija nebetenka prasmės.